

Vadlīnijas un kritēriji dabas objektu (teritoriju, biotopu, sugu) popularizēšanas piemērotības preventīvai novērtēšanai, iekļaujot tos ilgtspējīga un videi draudzīga tūrisma piedāvājumā un reklāmā

Vadlīnijas un kritēriji ir uzskatāmi kā sava veida rekomendācijas – kādā veidā popularizējami nozīmīgi dabas resursi (kādi nav popularizējami, kādi ir un kādā veidā).

Ar popularizēšanu Vadlīnijās tiek saprasta jebkāda veida informācijas sniegšana potenciālajiem interesentiem – g.k. tūristiem, atpūtniekiem un attiecīgās teritorijas apmeklētājiem visa veida informatīvajā telpā – brošūrās, bukletos, kartēs, ceļvežos, maršrutu aprakstos, plašsaziņas līdzekļos, Interneta vidē, kā arī semināros, publiskos pasākumos u.c.

1. Ilgtspējīga tūrisma produkta veidošanas un tā mārketinga (popularizēšanas un reklamēšanas) procesā ir vēlams izmantot tikai un vienīgi labiekārtotas teritorijas un dabas objektus, kuru apskatei ir izveidota atbilstoša un piemērota infrastruktūra. Nav pieļaujams, ka kā noslogoti un bieži apmeklēti tūrisma objekti tiek izmantotas un popularizētas nelabiekārtotas ĪADT un NATURA 2000 teritorijas, kā arī atsevišķi unikāli dabas pieminekļi:

- Nozīmīgas nelabiekārtotas ĪADT un NATURA 2000 teritorijas nevajadzētu popularizēt kā tūristu u.c. potenciālo interesentu apskates objektus, īpaši gadījumos, ja tām vēl nav izstrādāta šim mērķim atbilstoša normatīvā bāze, piemēram, dabas aizsardzības plāns, individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi, bet sugu popularizēšanas gadījumā – sugu aizsardzības plāni u.c.;
- Populārus un masveida dabas tūrisma objektus, kuru apkārtnē ir novērojamas negatīvas antropogēnās ietekmes un acīmredzamas būtiskas to izraisītās sekas (nomīdījums, erozija, sugu iznīcināšana, objektu vai to atsevišķu elementu degradācija u.c.) vairumā gadījumu ir obligāti jānodrošina ar atbilstošu infrastruktūru, ja tas lielā mērā sekmē šo objektu un to apkārtnes turpmākās saglabāšanu;
- Plānojot un iekārtojot atpūtas un brīvdabas izklaides vietas, nozīmīgus tūrisma galamērķus, tūrisma maršrutus u.c. infrastruktūras objektus, ir jāizvairās no to izveides Latvijai retos un aizsargājamajos biotopos un aizsargājamo augu un dzīvnieku sugu dzīves vietās;
- Vietās, kur saskaņā ar valstī noteikto kārtību ir izveidoti mikroliegumi retu un aizsargājamo sugu aizsardzībai, nedrīkst veidot dabas, izziņas u.c. veida infrastruktūras objektus;
- Vietās, kur tiek eksponēti un popularizēti nozīmīgi vai unikāli veidojumi (kā dabas, tā arī cilvēku radīti), ir jānodrošina apstākļi un atbilstoša infrastruktūra, lai apmeklētāji nevarētu brīvi pārvietoties pa šo veidojumu virsmu, iekļūt tajos, vai vismaz nodrošināt informāciju par minēto objektu apmeklēšanas kārtību un „iekšējās kārtības vai zaļajiem noteikumiem” konkrētajā vietā;
- Veidojot dabas takas un tūrisma maršrutus, ir jāizvairās no aizsargājamo dzīvnieku sugu dzīves vietām – ligzdām, midzeņiem, barošanās, atpūtas u.c. šīm sugām nozīmīgām vietām, kur biežs apmeklējums var radīt traucējuma u.c. veida nevēlamu efektu;

2. Atkarībā no tūristu plūsmas apjoma, tās radītās antropogēnās slodzes, negatīvo ietekmju spektra un to seku summārā efekta, attiecīgā dabas objekta fiziskās kapacitātes un degradācijas pakāpes u.c. apstākļiem, katrā konkrētā situācijā ir jāizvērtē, vai tūristu plūsma ir pilnībā vai uz laiku jānovirza, jāsamazina, vai arī attiecīgais objekts (teritorija) ir jāslēdz tūristu apskatei:

- Ja populāra dabas tūrisma objekta tuvumā (piemēram, pie dabas takas, atpūtas vietas, tūristu apmetnes u.c.) atrodas apdzīvota aizsargājama un reta putna ligzda vai ligzdošanas vieta (īpaši, ja ar mazuļiem), tūristu plūsma ir jānovirza no šādas vietas noteiktā attālumā atbilstoši sugas īpatnībām un katrai konkrētajai situācijai;
- Dabas objektos (teritorijās), kuros ir acīmredzamas nozīmīgas vides problēmas un to izraisītās sekas, un ar tūrismu saistītās rīcības vidējā vai ilgtermiņā var novest pie attiecīgo objektu bojāejas, tūristu plūsmu nepieciešams ievērojami samazināt, piemēram, noņemot no ceļiem informatīvās norādes zīmes, pārceļot autostāvvietas lielākā attālumā no dabas objekta (lai apmeklētāji pārvietojas vairāk ar kājām), kā arī izmantojot citus instrumentus, t.sk. arī nepopularizējot minētos objektus;
- Ļoti populāru dabas tūrisma objektu – unikālu aizsargājamu dabas pieminekļu vai biotopu gadījumā, kuru vides fiziskā kapacitāte no apmeklētāju skaita un to darbības ir krietni pārsniegta vai atrodas uz kritiskās robežas, vajadzētu uz laiku „slēgt”, vai vismaz apsvērt šādas rīcības nepieciešamību un iespējas. Šajā gadījumā būtu nepieciešams pārtraukt objektu popularizēšanu ar tūrisma informāciju saistītajos materiālos;
- Latvijas dabiski veidojušās un netraucētas alas varētu būt viens no pirmajiem pozitīvu precedentu piemēriem Latvijā, kur tūristu u.c. apmeklētāju radīto nozīmīgo vides problēmu dēļ minētie objekti – aizsargājami dabas pieminekļi kā apskates vietas tiktu slēgtas, vismaz sīkspārņu ziemošanas laikā (oktobris – aprīlis), vai arī alās un to apkaimē tiktu izveidots sezonāla rakstura apmeklējuma aizliegums;
- Ja objekta slēgšana nav fiziski vai citādu iemeslu dēļ realizējama, aizsargājamu dabas pieminekļu apkārtnē ir obligāti jāizvieto izglītojoša informācija par minēto objektu apmeklēšanas kārtību, atļautajām un aizliegtajām rīcībām, kā arī apmeklētāju atbildību to postīšanas un apmeklējuma kārtības pārkāpuma gadījumā;

3. Retu un aizsargājamu sugu un ES nozīmes aizsargājamu un prioritāru biotopu iekļaušana masveida un nekontrolētā tūrisma piedāvājumā un to kā apskates objektu popularizēšana vairumā gadījumu nav uzskatāma par videi draudzīgu un ilgtspējīgu tūrisma rīcību:

- Ja nav iespējams nodrošināt stingri kontrolētu un uzraudzītu tūristu plūsmu, rēķinoties arī ar konkrēto biotopu un sugu fizisko kapacitāti attiecībā uz traucējuma efektu u.c. tūrisma radītajām ietekmēm;
- Ja tiek popularizētas dabas teritorijas un objekti, kas jau ir masveida tūrisma objekti ar ilgstošām vides un dabas aizsardzības problēmām, ko radījis to apmeklējums un apmeklētāju rīcības tajās;
- Ja tūrisma piedāvājumā un tūrisma informatīvajos materiālos ir iekļautas ļoti retas augu vai dzīvnieku sugas, vai sugas, kurām popularizētā un eksponētā vieta ir vienīgā vai viena no

dažām atradnēm Latvijā (vai pat plašākā reģionā), vai kurām ir saglabājušās mazas, nestabilas un izmirstošas populācijas;

- Ja šāda prakse var radīt citus līdzīgus precedentus, kad tūrisma piedāvājumā tiek izmantotas citas, daudz retākas un „jūtīgākas” sugas un biotopus pārējā Latvijas teritorijā;
- Ja kādā konkrētā teritorijā (piemēram, pagastā) nav nozīmīgu tūrisma resursu un tūrisma aktivitāšu nodrošināšanas nolūkos minētajā teritorijā par populāriem dabas apskates objektiem ir izvēlēti g.k. vai arī vienīgi retu un aizsargājamu sugu dzīvesvietas;
- Ja informācija par retām un aizsargājamām sugām kā apskates objektiem tiek izvietota informācijas stendos dabā vai pie pašu sugu atradnēm, turklāt, netiek garantēts, ka attiecīgo teritoriju (piemēram, slēgta, privāta teritorija) nevar apmeklēt individuāli, bez gida vai apsaimniekotāja uzraudzības;
- Ja popularizēti reti sastopami un aizsargājami biotopi, īpaši tie, kas ir nozīmīga atsevišķu retu sugu atradņu vieta un tie tiek pakļauti aktivitātēm, kas ir tieši vērstas uz šo biotopu un sugu populāciju samazināšanu vai pat iznīcināšanu;
- Ja augstāk minētajās situācijās netiek atrastas alternatīvas un veidi, kā novirzīt tūristu plūsmu uz citiem apskates objektiem;
- Ja pašvaldība vai cita atbildīgā institūcija (t.sk. arī zemju īpašnieki) nav nodrošinājuši atbilstošu infrastruktūru, kas samazinātu apmeklētāju radītu būtisku negatīvo ietekmi uz vidi un dabas objektiem;

4. Apdraudēti un aizsargājami biotopi, īpaši tie, kas šobrīd atrodas uz degradācijas vai iznīcības robežas, nav iekļaujami teritorijas tūrisma piedāvājumā:

- Latvijas dabiskās alas ir viens no šobrīd visvairāk apmeklētākajiem, degradētākajiem un apdraudētākajiem biotopiem – dabas tūrisma objektiem, turklāt tās ir nozīmīga retu sugu dzīves vieta (vai vienīgā atsevišķu sugu dzīves vieta), tādēļ (izņemot atsevišķus gadījumus, piemēram, Gūtmaņala, Kraukļu ala u.c.) jebkuram tūrisma informācijas sniedzējam un par tūrisma attīstību atbildīgām personām vajadzētu atturēties no jebkādas šo reto un unikālo biotopu turpmākas popularizēšanas un iekļaušanas tūrisma produktā, maršrutos, kā apskates objektus un īstenot cita veida izmantošanu ar tūrisma un atpūtu saistītajos pasākumos;

5. Informācijas izplatīšanai par nozīmīgām dabas vērtībām, kas kalpo kā tūristu piesaistes objekti ir jābūt ierobežotai un katrā gadījumā - pārdomātai:

- Masu medijiem un žurnālistiem, TIC un TIB darbiniekiem, kā arī citiem ir jāizvairās no precizētas (domāta – ģeogrāfiski un telpiski precīza atrašanās vieta u.c. veida „koordinātes”) informācijas (arī no saturiskā un no formas viedokļa) sniegšanas par konkrētām vietām, kas saistītas ar retām un aizsargājamām sugām un biotopiem, kā arī unikāliem dabas objektiem paušanas plašai sabiedrībai, ievērojot gan ētiskās normas, gan normatīvos aktos noteiktās prasības, kas nebūtu pretrunā ar minēto objektu aizsardzības un saglabāšanas pasākumiem;
- Informācijai par retu un aizsargājamu sugu atradnēm, kā arī mikroliegumiem ir jābūt pieejamai teritorijas īpašniekiem, apsaimniekotājiem, attiecīgām pašvaldībām, teritorijas plānotājiem u.c. (atkarībā no nepieciešamības), lai konkrētās vietās netiktu ieplānotas ar

tūrismu un rekreāciju saistītas aktivitātes vai atsevišķas to formas (faktiski – īpašnieki ir jāinformē par minētajiem faktiem no atbildīgo institūciju puses);

- Arī cita veida informācijas par augiem un dzīvniekiem un to atradnēm izplatīšanai būtu jābūt ierobežotai, ja tā var būt par iemeslu to bojāšanai vai iznīcināšanai (īpaši Latvijas apstākļos);
- Retu un aizsargājamu sugu un biotopu popularizēšana kā tūrisma informācijas materiālos, tā arī plašsaziņas līdzekļos var radīt nevēlamus recidīvus un precedentus citās teritorijās nākotnē;

6. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu un videi draudzīgu attiecīgās teritorijas tūrisma piedāvājumu un produktu, tā veidošanas procesa ietvaros:

- Ar dabas un ekotūrisma saistītajos tūrisma informatīvajos materiālos būtu pēc iespējas vairāk jāiekļauj tādas augu un dzīvnieku sugas (vides izglītības aspekts), kas nav plašai sabiedrībai tik pazīstamas, taču bieži sastopamas cilvēka ikdienas dzīvē, urbanizētās vietās un biežāk sastopamajos biotopos – pļavā, mežā, jūras krastā u.c. Piemēram ar ko dabā atšķiras purva bērzs no āra bērza u.t.t.;
- Dabas teritorijās un pie dabas objektiem, kur vērojamas nozīmīgas ar dabas aizsardzību saistītas problēmas, ir jābūt sagatavotai un izvietotai informācijai, kas apmeklētājus informētu par „vienkāršām un saprotamām” lietām, kā piemēram faktu, ka masveida pārvietošanās pa koku sakņu sistēmu ir videi nedraudzīga un neētiska rīcība, kas noved pie minēto objektu ātrākas bojāejas un tml. (pozitīva popularizēšana);
- TIC un tūrismā iesaistītajiem pašvaldību atbildīgiem darbiniekiem vismaz divas reizes gadā (tūrisma sezonas laikā un tās beigās) būtu jāapseko un jānovērtē attiecīgās teritorijas (pagasta, rajona, novada u.c.) nozīmīgākie dabas tūrisma objekti un to stāvoklis (t.sk. infrastruktūras), kas ir iekļauti minēto pašvaldību (vai teritoriju) tūrisma piedāvājumā, lai varētu sniegt aktuālu informāciju un ilgtspējīgi un videi draudzīgi plānot ar tūrismu saistītās aktivitātes;

7. Ar tūrismu saistītā informācijas sniegšanā par ĪADT, NATURA 2000 teritorijām, biotopiem, aizsargājamām sugām, dabas pieminekļiem, mikroliegumiem u.c., ir jāievēro LR spēkā esošie normatīvie akti:

- Visa veida ar tūrismu saistītiem informācijas sniedzējiem un popularizētājiem ir jāievēro LR normatīvos aktos noteiktās prasības, piemēram, ka informāciju par mikroliegumiem, aizsargājamo sugu atradnēm u.c. drīkst izpaust vienīgi ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūras atļauju;
- No augstāk teiktā izriet, ka minētai informācijai visa veida tūrisma informatīvajos materiālos vajadzētu būt ierobežota rakstura;

8. Visas tūrismā iesaistītās puses – uzņēmējus, pašvaldību un TIC darbiniekus, tūrisma politikas īstenotājus un izstrādātājus nepieciešams regulāri izglītot un informēt par jautājumiem, kas saistīti ar dabas un vides aizsardzības aspektiem un to integrāciju tūrisma produkta veidošanā un mārketingā:

- Visa veida tūrisma informācijas sniedzēju izglītošanas ietvaros ir nepieciešams regulāri organizēt izglītojošus seminārus (vai arī sagatavot attiecīga satura informāciju - rokasgrāmatu) par vides un dabas aizsardzības ierobežojumiem, kas jāievēro, veidojot attiecīgās teritorijas tūrisma piedāvājumu, kā arī tiem sniedzot un gatavojot publiski popularizējamu informāciju par nozīmīgiem dabas resursiem ikdienas darbā;
- Tūrisma gidiem būtu jāapgūst kursi, kas saistīti ar videi draudzīga tūrisma un dabas aizsardzības aspektu integrāciju gidu darbībā (gidu, izņemot vides gidu apmācības procesā šobrīd un līdz šim ir tikuši apskatīti g.k. tikai kultūrvēsturiskie aspekti);

9. Arī bojā gājušo retu un aizsargājamu augu un dzīvnieku sugu vai to daļu izmantošanai un „popularizēšanai” ir jābūt ētiskai un pārdomātai atkarībā no katras konkrētās situācijas:

- Retas un aizsargājamās dzīvnieku sugas, kurām valstī vai lielākā reģionā ir saglabājušās salīdzinoši nelielas vai izmirstošas populācijas, nedrīkst un nav arī ētiski izmantot publiskās atpūtas (piemēram, naktsmītnēs, pirtīs, atpūtas telpās, semināru zālēs u.c.) un izklaides vietās kā interjera priekšmetus;
- Ja publiskos objektos tomēr ir izvietoti agrākos laikos iegūti retu un aizsargājamu sugu izbāžņi (sk. pastāvošo likumdošanu minētajā jautājumā) vai to ķermeņu daļas un tās nav iespējams pārvietot uz citu vietu, pie tiem būtu vēlams vismaz izvietot izglītojoša rakstura informāciju par šo dzīvnieku ekoloģiju un nepieciešamajiem aizsardzības pasākumiem;

10. Par suvenīriem nedrīkst izmantot un popularizēt ĪADT un NATURA 2000 teritorijās esošos dabas resursus – sugas, dažādus dabas un ģeoloģiskus veidojumus u.c. Lai nodrošinātu apmeklētājus ar suvenīriem, šajā procesā maksimāli ir jāiesaista vietējie iedzīvotāji un amatnieki:

- Tūristu bieži apmeklētos un masveida objektos ir vēlams sagatavot un piedāvāt atraktīvus suvenīrus, kuru sagatavošanā nav izmantoti nozīmīgi dabas resursi, lai netiktu stihiski izmantoti dabā pieejamie objekti, kas ir konkrētās vietas neatņemama ekosistēmas un ainavas sastāvdaļa;

11. Valstī kopumā un pašvaldībās ir maksimāli jāatbalsta, jāveicina un jāpopularizē tādas tūrisma aktivitātes, kas ir balstītas uz ilgtspējīgu dabas resursu izmantošanu un rada ekonomisku labumu vietējām pašvaldībām un vietējiem uzņēmējiem. Turklāt, daļai no kopējā iegūtā finansējuma vajadzētu tikt izmantotai ar dabas aizsardzību (t. sk. dabas tūrisma infrastruktūras izveides) un teritoriju apsaimniekošanu saistītos, kā arī izglītojošos pasākumos:

- Pašvaldībām u.c. tūrisma attīstībā iesaistītām institūcijām, veidojot dabas tūrisma piedāvājumu, vai izmantojot un popularizējot nozīmīgus dabas resursus un teritorijas ir jāpielieto dažāda veida instrumenti, lai no tūristu aktivitātēm minētajā teritorijā būtu arī ieguldījums vietējā ekonomikā un dabas tūrisma infrastruktūras uzturēšanā;

- Nebūtu pieļaujama situācija, ka attiecīgajā teritorijā (pagasts, rajons, ĪADT) tiek izmantoti (t.sk. būtiski ietekmēti vai pat degradēti) un popularizēti nozīmīgi dabas resursi un unikālas teritorijas, par kuru apmeklējumu tūristi u.c. veida interesenti neatstāj nekāda veida ekonomisku „labumu”;

12. Nozīmīgu dabas objektu teritorijā, kas tiek izmantoti kā apskates objekti būtu jāveic regulāra uzraudzība un monitorings, kā ar to pētniecību saistīto pasākumu kopums, kā arī jāpopularizē iegūtie fakti un rezultāti;

- Atpūtas vietas, tūristu apmetnes u.c. veida tūrisma infrastruktūras objektus, kas izveidoti retos un aizsargājamajos biotopos vai to tiešā tuvumā, ilgstošā laika periodā būtu nepieciešams novērot ar mērķi – konstatēt to apmeklētāju radītās ietekmes un to apjomu uz apkārtējo vidi un tajos esošajām dabas vērtībām;
- Unikālu, reti sastopamu un nozīmīgu dabas objektu un dabas pieminekļu – tūrisma objektu teritorijā (īpaši tādu, kuriem nav apsaimniekotāju vai ĪADT gadījumā - administrāciju) būtu jāveic regulāra to uzraudzība un monitorings;
- Būtu nepieciešams veicināt pētījumu par vides fiziskās kapacitātes jautājumiem aktualizēšanu dažādās ar tūrisma un atpūtu saistītās teritorijās un dabas objektos, kā arī šīs informācijas nonākšanu pašvaldībās u.c. ar attīstības un plānošanas jautājumiem saistītās institūcijās, kas, balstoties uz iegūtajiem datiem, varētu pieņemt lēmumu par turpmāko objektu izmantošanu tūrismā u.c.;
- Būtu vēlams arī turpināt pētījumus par dabas resursu izmantošanas „negatīvo” un „pozitīvo” praksi arī nākotnē.